

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen alueellinen koordinaatio ja yli organisaatorajojen tehtävä yhteistyö tukee nuoren tulevaisuudenuskoa ja kokemusta oman osallisuuden merkityksestä jo hyvää elämää edistävässä tilanteessa - ennen tukevien ja korjaavien palvelujen tarvetta. Tässä tarvitaan monialaista yhdessä tekemistä kuntien (nuorisotyö, perusopetus ja toisen asteen tehtävät sekä kulttuuri- ja liikuntapalvelut) ja hyvinvointialueen sekä muiden toimijoiden välillä. Perusopetuksessa kiinnitetään huomiota nuoren hyvään tilanteeseen. Hyvinvointia lisäämään tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen varhaiskasvatuksesta alkaen. Osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa tulee taata kaikille - syrjäytymisen ehkäisy ja rasmin torjunta tässä keskiössä erityisesti maahanmuuttajataustaisten vanhempien lapsilla sekä muulla tavoin erityisen haavoittuvassa asemassa olevilla perheillä ja heidän lapsillaan.

Tavoitteena on, että nuoren hyvinvointia tuetaan koulussa ja oppilaitoksessa ja toimenpiteenä on mainittuna, että opiskeluhuollossa sekä mentoroinnissa hyödynnetään hyvinvointialueiden elintapaohjauksen prosesseja. Ehkäisevän päihdetyön ja väkivallan ehkäisyn näkökulmasta tässä olisi merkityksellistä korostaa, että elintapaohjauksen keskeisenä elementtinä ovat myös päihteettömyys sekä vanhemmuuden tuki ravitsemuksen, unen, liikunnan sekä kulttuurihyvinvoinnin lisäksi. Esitetyissä toimenpiteissä ei mielestämme ole aukikirjoitettuna, mitä tämä konkretian tasolla tarkoittaa päihteettömyyttä tukevan elintapaohjauksen prosessin näkökulmasta tarkasteltuna. Pohdittavaksi jää myös, mitä muita elementtejä voitaisiin hyödyntää ehkäisevän päihdetyön sekä väkivallan ehkäisyn näkökulmasta nuorten palveluissa. Nuorisotyö sekä kuntien, että järjestöjen tuottamana palveluna on erityisen merkityksellinen tapa edistää väkivallatonta ja päihteetöntä elämäntapaa. Muilta osin elintapaohjauksen merkitys korostuu osiossa kiitettävällä tavalla.

Pohdimme myös, mitä tässä tarkoitetaan yksilöllisillä opiskeluhuollon palveluilla kohdassa ”Nuoren opiskeluhyvinvoinnin varmistamisessa hyvin tärkeitä ovat myös toimivat yksilöllisen opiskeluhuollon palvelut, joiden on oltava opiskelijoiden helposti saavutettavissa.” Voisiko tässä ajatella systemisen otteen tapaa hyödyntää yhteistä tiedonmuodostusta sekä toimivia tuki- ja konsultaatorakenteita opiskeluhuollon työn vahvistamiseksi?

Tiedonkulun haasteisiin vastaamiseen on syytä panostaa juuri ohjelmassa mainitulla tavalla.

”Lastensuojelulainsäädännön uudistuksessa varmistetaan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen esimerkiksi rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään.” Mitä tällä tarkoitetaan? Liikkumavapauden tai yhteydenpidon rajoitusten helpottamista? Miten huomioidaan nuoren tilanteen kokonaisvaltainen arviointi - monialaisuus? Erityisesti lapsuudessaan traumatisoituneiden ja mahdollisesti väkivallalla oireilevien nuorten kohdalla rangaistusten/seuraamusten koventaminen ei ole perusteltua ilman kokonaisvaikutusten arviointia.

”Viranomaiset veloitetaan aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijoitettu tai huostaanotettu kadonnut lapsi löydetään ja saadaan palautettua nopeasti ja turvallisesti.” OM/Poliisihallitus olisi syytä saada mukaan tähän pohdintaan tiiviimmin. Tässä viranomaisresurssit mietintään - Sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja poliisilaitosten osalta.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Koulupaineiden vähentämisen sijaan tulisi puhua kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja opiskelutaitojen- sekä valmiuksien vahvistamisesta. Tässäkin painotus hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keinoin - etupainotteisesti turvaksi mielenterveyden häiriöiden hoidon resurssien riittävyyden. Epätarkoituksenmukaiset ohjaukset ja nuoren edelleen lähettäminen kuormittavat sekä yksilöä, että hoidosta vastaavia tahoja. Toimivat konsultaatio- ja tukirakenteet mahdollistavat nuoren tukemisen olemassa olevassa kontaktissa, kunhan arviointi ja työskentely huomioidaan riittävän monialaisena. Tällöin esim. väkivaltariskissä olevat nuoret tulisivat tunnistetuiksi entistä varhemmin.

Neurokirjon lasten ja nuorten nopean diagnosoinnin sijaan painotusta voisi vierittää perheiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen (sekä vanhemmuuden taitojen) vahvistamiselle - tällöin pitäisi pohtia äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa tehtävään työhön enemmän. Nuorten hyvinvoinnin tukeminen myös koulutyössä sekä vapaa-ajalla tulisi olla keskiössä. Näin myös neuroepätyypillisten nuorten hyvinvoinnin tukeminen esimerkiksi arjen hallinnan taitojen vahvistamisella on oikea-aikaisempaa. Tunnistettaessa nuorella hoitoa vaativaa oireilua, on hoidon palvelupolun oltava selkeä ja nuoren tutkimus sekä mahdollinen lääkehoidon aloittaminen psykososiaalisen tuen ohella oltava joutuisaa. Ohjelmassa mainittu elinympäristön vaikutus ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin tulee huomioida nuorten parissa laajasti. Tähän liittyen esimerkiksi arjen ennakoitavuus, uni- ja palautumistaidot sekä muu elintapaohjaus tulisi olla tiiviimmin mukana.

On kuitenkin syytä muistaa, että sekä nuoren, että tästä huolta pitävien aikuisten arjen hallinnan taitojen vahvistamisella ja mm. päivärytmin huomioimisella on jo merkittävä elämänlaatua kohentava vaikutus yhdessä soveltuvan psykososiaalisen tuen kanssa. Tässä esimerkiksi kouluille jalkautuneet nuorisopsykiatrisen osaamisen ammattilaiset, kuten ”psykkarit”, voivat olla riittävä tuki.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Mitä tarkoitetaan yhteiskunnan kyvyllä sopeutua ilmastonmuutokseen? Konkreettisesti? Nuorten osallisuus ilmastonmuutoksen torjunnassa ja hidastamisessa tulee huomioida paremmin - ei ainoastaan tunnistamalla ilmastoahdistus ja ”hoitamalla” sitä. Nuorille ja heistä huolta pitäville

aikuisille pitää tarjota tietoa sekä konkreettista, osallistavaa toimintaa ilmastonmuutoksen hidastamiseksi ja omien valintojen ilmastovaikutuksia huomioivaksi. Nuoren ”ilmastoahdistus” vähenee, kun nuorelle tarjotaan todellisia, vaikuttavia keinoja osallistua ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Osallisuuden vahvistaminen ehkäisee myös tarvetta ”turruttaa” epävarmuus tai aikuisilta tuleva paine haitallisilla tavoilla, kuten päihteillä tai väkivallalla (ml. nk. kansalaistottelemattomuus).

Kiusaamisväkivalta on taustalla varsin vakavissakin väkivallalla oireiluissa - tämä tulee esiin myös WATTU IV- tutkimuksen materiaalista. Koulukiusaamista terminä tulisi harkita ja käyttää mahdollisuuksien mukaan näistä ilmiöistä termiä kiusaamisväkivalta tai väkivalta. Tässä yhteistyö Ankkuri- mallin kehittämisen osalta poliisihallituksen (ja OM:n kanssa) keskeistä. Sen sijaan, että juuri terveydenhuollon roolia Ankkurityössä vahvistetaan, tulisi Ankkuri- mallin maakunnallistamisesta tehdä laaja pilottihanke, jossa yhteistyö poliisin ja sosiaalihuollon kesken tiivistyisi. Ankkuri-toiminta on poliisijohtoista ja joustavalla, asiakasystävällisellä tavalla voidaan yhdellä nuoren ja perheen tapaamisella sujuvoittaa tilanteen etenemistä arvioinnista tarkoituksenmukaisen tuen äärelle myös sosiaalihuollollisen viranomaisasiantuntemuksen keinoin. Poliisiviranomaisen ja nk. ankkurisosiaalityöntekijän työskentelyn tukena voi olla esimerkiksi nuorisotyön, terveydenhuollon tai esimerkiksi erityisopetuksen asiantuntijoita. On kuitenkin selvää, että juridisesti tällä hetkellä muiden, kuin poliisin tai sosiaalihuollon viranomaisen kesken käyty tiedonvaihto perustuu ainoastaan asiakkaan tai tässä tapauksessa tämän huoltajan antamaan lupaan.

Tiedonvaihdon osalta lainsäädännön uudistus on jo meneillään (STM, Barnahus- laki), tämän myötä keskeisten toimijoiden yhteinen tiedonmuodostus tulisi todennäköisesti helpottumaan merkittävästi.

Ohjelmassa keskeisenä tavoitteena on nuorten hyvinvoinnin tukeminen osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla. Ohjelmassa mainitaan, että nuorten tekemään ja nuoriin kohdistuvaan rikollisuuteen, väkivaltaan ja päihteiden käyttöön puuttumista tehostetaan sekä ennaltaehkäisyn ja seuraamusten osalta. Ohjelmassa ei tuoda esille millä tavoin tai millaisilla painotuksilla päihteiden käyttöön puututaan tai sitä ennaltaehkäistään. Nuorisotyö on vahvassa asemassa tekemään myös ehkäisevää päihdetyötä. Kokonaisuudessaan ohjelmassa on tuotu esille sosiaalisen median tuomat haasteet mielen hyvinvoinnille, päihteet, jengiytyminen, maahanmuuttaja nuorten elämän haasteet. Olisiko ohjelmassa aiheellista nostaa teemat selkeästi esille, mihin halutaan painottaa. Teemoina voisi nostaa esimerkiksi sosiaalinen media ja päihteet tai jengiytyminen ja päihteet tai maahanmuuttajat ja päihteet.

Ohjelmassa on kuitenkin hienosti nostettu, että vahvistetaan Suomen Safer Internet –toimintaa ja vahvistetaan nuorten kykyä ymmärtää sosiaalisen median toimintalogiikkaa sekä kykyä suojella itseä sen kielteisiltä vaikutuksilta. Tässä olisi oivallinen kohta kytkeä myös ehkäisevä päihdetyö sekä väkivallan ehkäisy tähän mukaan.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

Erytisen hyvää on, että nuorisotyön monimuotoiset, monialaiset toimintaympäristöt sekä yhdyspinnat tulevat ohjelmassa esille.

Aluekoordinaattorien työtä voisi tässä avata enemmän, käytännöt vaikuttavat eri aluehallintovirastojen alueilla varsin erilaisilta. Olisiko syytä pohtia tässä aiempaa kansallisempaa raamia? Kunnallisen nuorisotyön kehittämisen tavoitteissa mainittu laadun ja turvallisuuden

lisäämisen osalta on varsin hyvä. Myös alalla toimivien ammattilaisten osaamisen vahvistaminen ja sen edistäminen on erittäin hyvä painotus.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

-

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Ohjelmassa tuodaan esille, että nuorten hyvinvointi on polarisoitunut ja että nuoruusvaiheen merkitys ihmisen koko elämän hyvinvoinnin ja terveyden kannalta on tunnistettava, jotta lapsia ja nuoria voidaan tukea. Suurella osalla nuorista elinpiiri sijoittuu aiempaa vallitsevammin digitaalisille alustoille ja virtuaalitodellisuuteen. Tästä esimerkkinä myös nuorten suosimien sosiaalisen median alustojen haasteet. Näistä erityisesti haluamme mainita nuorten välisen väkivallan nöyryyttävyyden (ja täten myös vaurioittavuuden) vahvistumisen tilanteiden kuvatalessuilla ja välittömällä verkkoon jakamisella. Erilaisten mobiili- ja muiden päätelaitteiden jatkuva käyttö on kasvava uhka nuorten keskittymiskyvylle, mielenterveydelle, fyysiselle aktiivisuudelle. Lisäksi erityisesti sosiaalisen median alustat altistavat entistä nuorempia lapsia ja nuoria verkkovälitteiselle seksuaaliväkivallalle. Myös ”vastikkeellinen seksi” ilmiönä on aiempaa laajempi. Tästä muun muassa Nuorten Exit on tehnyt selvitystä. Mobiilissa tapahtuva vuorovaikutus on lisännyt myös erilaisten päihteiden ja nikotiinituotteiden saatavuutta lasten ja nuorten keskuudessa.

Ohjelmassa on nostettu esille nuorten oma huoli kiusaamisesta, yksinäisyydestä ja mielenterveyden haasteista. Lisäksi on nostettu esiin, että nuoret itse toivovat näihin enemmän apua. Ehkäisevän päihdetyön ja väkivaltatyön merkitystä tässä ei voida sivuuttaa, sillä edellä mainitut altistavat erilaisille päihdekokeiluille ja/tai väkivallan kierteelle. Myös ohjelmassa esille tuodut taloudelliset haasteet, maksuhäiriömerkinnät ja ylivelkaantuminen ovat riski paitsi kokonaisterveydelle ja hyvinvoinnille, mutta myös päihdekäytölle ja väkivallalle. Ehkäisevää päihdetyötä sekä väkivaltatyötä nuorisotyön lisäksi on myös syytä painottaa maahanmuuttajiin ja maahanmuuttajavanhempien lapsiin sekä nuoriin. Ohjelmassa on nostettu esille katujengiytyminen etenkin maahanmuuttajataustaisten nuorten parissa. Ehkä on syytä muistuttaa, että tämä ei kosketa ainoastaan maahanmuuttajataustaisia nuoria, vaan ilmiö on varsin kansallinen myös kantasuomalaisten nuorten parissa.

Ohjelmassa on viitattu yleisesti moniin erilaisiin konkreettisiin toimenpiteisiin, mutta ei lainkaan kaikilta osin. Ehkäisevän päihdetyön ja väkivaltatyön näkökulmasta valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan olisi hyvä tehdä vielä muutamia täsmennyksiä. Kommenteissamme haluamme nostaa esille muutamia ehkäisevän päihdetyön ja väkivallan ehkäisyn näkökulmia, konkreettisia toimenpiteitä ja ehdotuksia. Esimerkkinä nousevat viittaukset elintapaohjaukseen, josta on avattuna hienosti mm. kulttuurihyvinvoinnin edistämisen keinot, mutta ei esimerkiksi päihdetyön näkökulmaa lainkaan, joka merkittävänä osana kuuluu myös elintapaohjaukseen.

Monissa kohden ohjelmassa on painotettu ennalta ehkäisyn sijaan korjaaviin toimenpiteisiin niin väkivaltaan liittyvissä teemoissa kuin myös päihdetyössä. Ohjelman tavoitteena on kuitenkin ennalta ehkäistä erilaisin toimenpitein ongelmien syntymistä. Voisiko kuitenkin ajatella suosittavan erityisesti hyvinvointia ja terveyttä edistävää ajattelua, siis jo paljon aiemmin, kuin varsinaista vaurioiden ennalta ehkäisemistä, saati korjaavia toimia edes tarvitaan. Vaikka nuoret ovat itse toivoneet helpompaa pääsyä avun ja tuen piiriin, on ohjelmassa painotettava arjen hyvinvointia lisäävien elementtien suosimista ja ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä.

Lähteenmäki Riikka

Pirkanmaan hyvinvointialue - sosiaali- ja terveystoiminta Taru Kuosmanen